

4.- K béeykuntik k maya miaatsil yéetel k maya t'aan.

Maya miaatsil yéetel maya t'aane' k lu'umilo'ob xan, ma' tu máan t tukkul k xúunp'attik ba'ax yaan t puksi'ik'al je'el bix le its'ato', le k oksaj óolalo', k meyajtik le lu'umo', k meyajtik Yuum lik' yéetel u úuchben tsikbalil k lu'umil. U kalaanil k lu'umile' junp'éel u chuun bix u mu'uk'a'antal k maya miaatsil yéetel k maya t'aan.

5.- K béeykuntik u kalaanil u tojbe'enil maya kaaj.

U nu'ukulil k kaláantik k lu'umile' leti'e' mola'ayo', le tasajt'aano', le tsikbaló', le kaambalilo', le bisajbáil yéetel u jeel mola'ayo'ob utstako'ob yéetel sáasil u xíinbaló'obo', le k nu'ukbesik le noj a'almaj t'aano', le k k'itik wa k t'óot'ik le maya t'aan yéetel le maya miaatsilo', le k takik u pool le j si'ipilo'obo', le ketláantsikbaló' yéetel le líik'sajkaajilo'.

Múuch' Xiinbal

Tsaayil:

U k'áanil u t'ankubáa kaaj.

Blog:

<https://asambleamaya.wixsite.com/muuchxiinbal>

Youtube:

<https://www.youtube.com/channel/UCWqSzepX503PJEYhQ9r3KAg>

Facebook:

<https://www.facebook.com/MuuchXiinbal/>

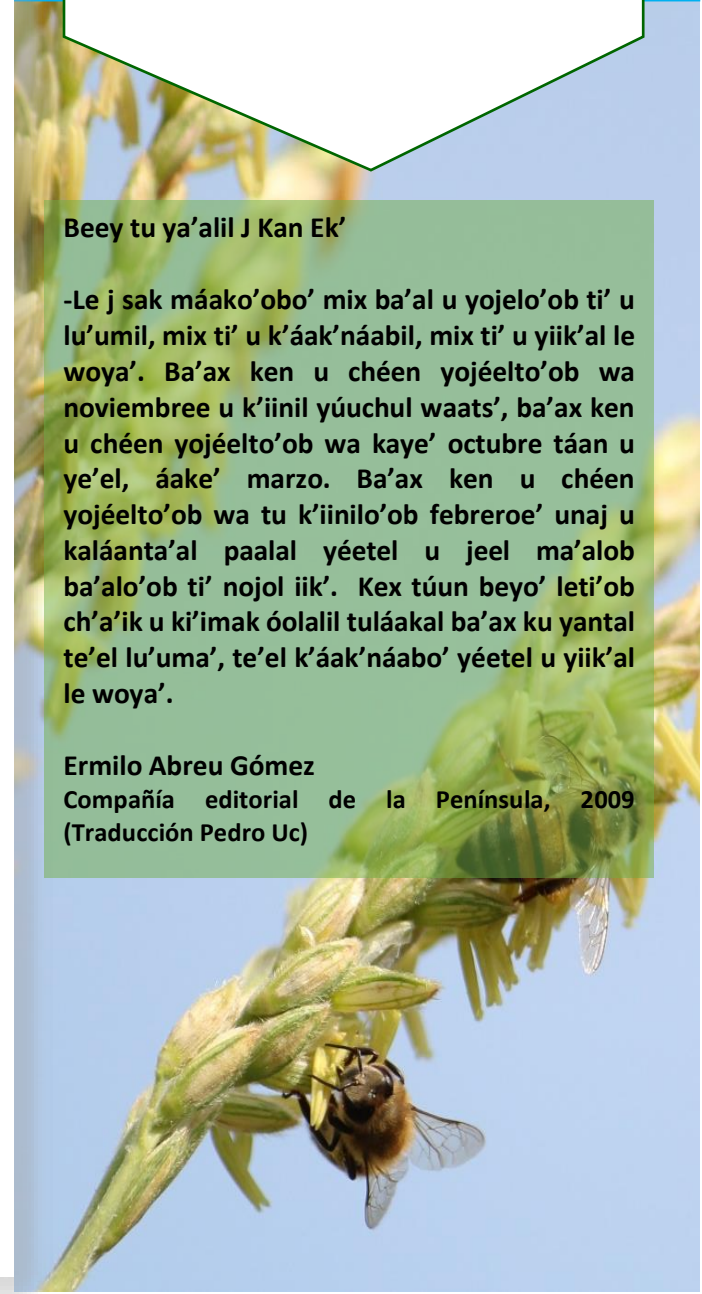
Asamblea de Defensores del Territorio maya

“Múuch' Xiinbal”

Beey tu ya'alil J Kan Ek'

-Le j sak máako'obo' mix ba'al u yojelo'ob ti' u lu'umil, mix ti' u k'áak'náabil, mix ti' u yíik'al le woya'. Ba'ax ken u chéen yojéelto'ob wa noviembree u k'iinil yúuchul waats', ba'ax ken u chéen yojéelto'ob wa kaye' octubre táan u ye'el, áake' marzo. Ba'ax ken u chéen yojéelto'ob wa tu k'iinilo'ob febreroe' unaj u kaláanta'al paalal yéetel u jeel ma'alob ba'alo'ob ti' nojol iik'. Kex túun beyo' leti'ob ch'a'ik u kí'imak óolalil tuláakal ba'ax ku yantal te'el lu'uma', te'el k'áak'náabo' yéetel u yíik'al le woya'.

Ermilo Abreu Gómez
Compañía editorial de la Península, 2009
(Traducción Pedro Uc)

Tu bak'pachil ba'ax ku yúuchul yéetel u jáay paakatil

Le Asambleaa' síij beey junkúul xya'axche' ich yáak'iinile', kex tumen bak'pachta'an tumen ts'ono'oto'obe', u síisis ja'il le luucho'aba' ma' tu sap'ik u yuk'aajil u moots.

K lu'umile' sup'a'an u paach tumen le mantats' nu'ukbesajil je'el bix le u meeyjul u púuta'al máako', u beeta'al le electricidado', u patan pa'ak'al le sooyao', u patan polokkiinta'al le k'éek'eno'obo', u patan li'ik'sa'al le hotelo'ob yéetel u kúuchilil le kon janalo'; ba'ale' le maya xko'olelo'ob yéetel le máako'ob yanchaja'ano'on liik'il chúunik le kuxtalil voya', ja'ili' to'on u k'i'ixil u yook le utsil meyaajo'ob ku taasik le j jala'acho'ob yéetel le ts'uulo'ob tu'chaja'anob tumen u taak'ino'ob yéetel le noj páajatalil yaan ti'ob beetik u paktiko'ob k ma'ak'o'ol lu'umil ti'al u sutiko'ob junp'éel u t'oolol mantats' nu'ukbesajil tu'ux ka'aj xu'uluk ti' le k mayat'aana', le k maya miaatsila' tumen mix junp'íit taak'in ku taasik; le beetik unaj u xu'ulsa'al ti'al ka'aj jo'olok u beel le suukbesajilo' yéetel le mantats' okol lu'umilo'.

To'one' kex chéen wa jaip'éel mejen kaajo'one' ma' t éejentik u t'aanil le suujkinajilo'. To'one' k jayk'íintmaj k kuxtalil ti'al k a'alik ti' xki'ichpan lu'umil yéetel síijnáilile' ma' táan konik mix t samal konik tumen k yaabiltmaj, k tsikik xan tumen tu síijs'on, liik'il le k'iinyako' ma' jáawak u tséentiko'oni' ti'al ma' un bin u sásasilil k kuxtal, ma' k p'áatal xma' ja'il, ma' k p'áatal xma' iik'il, ma' k p'áatal xma' áak'abilil mix xma' k'áak'il. Woy t lu'umile' t kanaj k t'an junp'éel t'aan, leti'e' mayat'aana', t kanaj k beetubáa láak'tsilil, t kanaj k beetubáa kaajil tu'ux k k'amik yéetel ki'imak óolal tuláakal máax táanxel tu'ux u taal, ba'ale' ma' túun t na'atik ba'axten ku beetikto'on loob, ku máan u chuuko'ob t paach, ku ya'alik to'on ba'al, ku k'alabche'etiko'on, ku xakch'intiko'on t otoch yéetel t lu'umil, ts'o'okole' ku kinsiko'onon

xan kex tumen t k'amo'ob yéetel ki'imak óolal ka'aj taalo'ob woy t lu'umile' tumen t tukultaj je'el u páajtal k múul kuxtal yéetelo'obe' yéetel ki'imak óolile'.

Máako'on yéetel ko'olelo'one' k much'ikbáa ti' junp'éel chan kaaj ti'al k tsikbat le u talamil k lu'umil yaan ichilo'ono', k tsikbatik bix k tuukul, bix ucha'anil ba'alo'ob t kuxtalil, ts'o'okole' k tsolik ichilo'on u alabóolalil le ba'ax yaan yila'aj k kuxtal yéetel ja', k'áax, xiiwo'ob ku ts'aakankilo'ob, k alak' kaab, u ch'íich'ilo'ob k lu'umil, k noj paak'al je'el bix le ixí'imo' yéetel tuláakal ba'alo'ob ku táakpajal ti'al ka'aj yanak to'on junp'éel utsil kuxtal woy t lu'umile'.

Le beetik k a'alike' k lu'umile' ma' t konik mix t samal konik.

Ma' t óoltik ka'aj okol ti'alinta'ako'on tumen le máaxo'ob ku taalo'ob t kaajal u ya'alo'ob k j áantajo'obo', kex ka'aj u tako'ob u k'aba' le Derechos Humanoso', le sustentabilidaado', le gobernanza' yéetel le desarrolloo', tumen ya'ab u téenele' u tuukulo'obe' u koniko'ob k k'aba' ti'al u wolik u taak'ino'ob yéetel u nojbe'enil k lu'umil tu yo'olal ma' aajak k na'ati', ma' no'ja'an k óol yéetel u si'ik'il k ichi'.

To'one' k tuklike' chéen wa ti' yano'on t lu'umile' je'el u páajtal k kaláantik yéetel k lembamkuunsik k ch'i'ibale', je'el bix k t'aana' yéetel k miaatsila', ja'ali' beey je'el u páajtal k tsáayik ti' le jala'acho'ob kulukbalob bejla'a' ka'aj u tsiko'ob ba'ax k ti'al liik'il tu chuun k kuxtal yéetel le ba'ax ku ya'alik le noj a'alma'j t'aan t o'olalo'.

U xaak'al tuukulil k tsikbal tu bak'paach le ba'ax ku yúuchul bejla' k beetik chi'ichitak kaajilo'oba' u chuun bix k beetik u kalaanil k lu'umil, ti' ku chúunul k ts'ik k'ajóoltbil k ketláan muuk'i', k naktáantikubáa yéetel u jeel miatsilo'ob ku tsikiko'ob k xiinbal yéetel le meyaj k beetik tu beelil le a'alma'jt'aan jeets'elo'.

Yaan to'on wa jaip'éel mokt'aano'ob ichil le Asambleao':

1.- Ma' t konik mix t samal konik le lu'umo'.

K ketláan muuk'e' ma' ti'al ka'aj ka'ankunsa'ak u bo'olil u tojol k lu'umili', ba'ale' k lu'umile' mina'an taak'in chukik u paach u tojol, ma' k k'áat ka'aj to'okok to'oni' tumen u na'il k kuxtal, ti' ku taal k janali', ti' ku taal k kaambali', ti' ku taal k t'aani' yéetel k miaatsili', le beetik ma' tu páajatal k p'atik mix tu páajtal k cha'ik u beeta'al loob ti'.

2.- Mixba'al yaan yila'aj religión yéetel k xiinbal.

Mix junp'éel u láakanil religión k pi'ik'tik ti' iik', to'one' k tsikik je'el máakalmáakil religión yaan ti' le máaxo'ob ku táakpajalo'ob ichilo'on te'el asambleaa, k ketláanmuuk'e' mix ba'al yaan u yila' yéetel le ba'ax ku tse'ekta'al tumen le religiono'obo', ba'ale' k tsikik tuláakal le mola'ayo'ob tsikiko'on xano' je'el bix le ku yáantiko'on ma' tu yo'olal k máansik k xiinbal yéetel k kuxtalil ichilo'obo'.

3.- Ma' táan k táakpajal ichil mix junp'éel partido politico.

To'one' j ma' partido k mola'ay, ma' t beetik mix junp'éel mokt'aan yéetel mix junp'éel partido mix t meyajtik u beelo'ob, le máax ichilo'on u k'áat táakpajal ichil junp'éel partidoe'mix táan k wet'ik ti', ku páajtal u votar je'el bix uts tu t'aane' ba'ale' ba'ax ma' tu páajatal u beetik ichil le k Asambleaa' u cho'paytik wa máax u bis tu paach u partido. Wa taak u beetik u candidatoile' yaan u tek p'atik u táakpajal ichil le asambleao'.